

Проте в цілому, дієвість обласних партосередків активізувалася здебільшого під час передвиборчих перегонів. Зовсім відсутньою продовжувала залишатися звітність перед виборцями про їх участь у регіональній політиці. Натомість побутувала практика представлення “досягнень” центрального парткерівництва. Окрім того, навіть ті обласні осередки, які здобули найбільшу прихильність електорату в регіоні, не розробили деталізованих програмних завдань щодо покращення регіональної політики Чернівецької області, а продовжують обмежуватися загальними, переважно популістськими гаслами.

¹ Бурдяк В., Ротар Н. Проблема регіонального розвитку як механізм підвищення державного управління в оцінках населення Чернівецької області // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. – 2008. – №1. – Січень – березень. – С.46-49.

² Попеску І. Вища міра довіри людей – коли до тебе приходять просто за порадою // Голос України. – № 103 (4853). – 8 червня 2010р. – С. 5

³ Кукарцев О. Політичні партії України у системі субнаціональних відносин «Центр – регіони» // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Випуск 20, 2008. – С. 87.

⁴ Кукарцев О. Політичні партії України у системі субнаціональних відносин «Центр – регіони» // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Випуск 20, 2008. – С. 87..

⁵ Закон України “Про політичні партії в Україні” // Урядовий кур’єр. – 2001. – 28 квітня.

⁶ Соціально-економічний і політичний портрет Чернівецької області та міста Чернівців. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=5289>.

⁷ Аналіз становлення публічної політики в Чернівецькій області. 2005 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=5406>

⁸ Паспорт Чернівецької області: Суспільно-політична ситуація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gromady.cv.ua/region/passport/7.

⁹ Регіональні політичні організації в Чернівецькій області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=5406.

¹⁰ Інформація про головні події в Чернівецькій області впродовж 26 вересня - 3 жовтня 2005 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bucoda.cv.ua/cgi-bin/document/view.cgi?id=396&cat_id=6&print=1

¹¹ Круглашов А. Політичний процес 2004 року: особливості Буковини // Регіональний вимір політичного процесу: Чернівецька область. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.branko.lviv.ua/faculty/phil/konferencija_2005_1.htm.

¹² Круглашов А. Політичний процес 2004 року: особливості Буковини // Регіональний вимір політичного процесу: Чернівецька область. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.branko.lviv.ua/faculty/phil/konferencija_2005_1.htm.

¹³ Регіональні політичні організації в Чернівецькій області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=5406

¹⁴ Юрійчук Є. Формування органів обласних, міських та районних рад в Україні на пропорційній основі: переваги та недоліки // Збірник наукових праць. – Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Вип. 380-381. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 21.

¹⁵ Семенчук О. Ми переможемо, і в цьому немає сумнівів // Молодий буковинець. – 9 березня 2006 року. – С.7.

¹⁶ Передвиборча програма “Виборчого блоку Юлії Тимошенко”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.byut.com.ua/programm.html>.

¹⁷ Програма “Сильна Україна”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://silnaukraina.com/cells/page/id/31>.

¹⁸ Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади і соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні [Монографія] – Київ: Червона калина, 2002. – С. 104.

¹⁹ Бритюк О. Регіональне представництво як наслідок регіональної політики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: narodna.pravda.com.ua/politics/46b96db4e06d6.

²⁰ В Україні має з’явитися політична відповідальність // Фронт змін. – № 4 (4), 24.09.2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frontzmin.org/mediafiles/pdf/Regional-Newspaper-FZ-04.pdf>.

²¹ Напрямки роботи. Фронт змін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frontzmin.org/ua/uryad-zmin/sector.html>.

²² Чернівці: результати експертного опитування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slideshare.net/Oporacv/results-experts.

²³ Передвиборча програма Партії регіонів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opr.cv.ua/programopr.php>.

УДК:324(477.8)

© Юрій Федчик (Луцьк)

ІДЕОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

У статті доведено, що важливим елементом структурування електорального простору в західній частині України є ідеологічне позиціонування основних суб’єктів виборчого процесу. Виділено три періоди еволюції електорального простору західного регіону України, які характеризують періоди 1991–1994 роки; друга половина 1990-х – початок 2000-х років; 2002 – до сьогодні.

Ключові слова: електоральний простір, західний регіон України, суб’єкти виборчого процесу, ідеологічне позиціонування, деідеологізація.

Федчик Ю.

Идеологические факторы эволюции электорального пространства западного региона Украины

В статье доказано, что важным элементом структурирования электорального пространства в западном регионе Украины является идеологическое позиционирование основных субъектов избирательного процесса. Выделено три периода эволюции электорального пространства западного региона Украины, характеризующих периоды: 1991-1994 гг., вторая половина 1990-х – начало 2000-х гг.; с 2002 г. – до сегодняшнего дня.

Ключевые слова: электоральное пространство, западный регион Украины, субъекты избирательного процесса, идеологическое позиционирование, деидеологизация.

Fedchik Y.

Ideological Factors of Evolution of the Electoral Space of Western Region of Ukraine

It is shown that an important element in structuring electoral space in the western region of Ukraine is the ideological positioning of the main subjects of the electoral process. Divided into three periods of evolution of the electoral area of the western region of Ukraine, characterized by periods of 1991–1994; the second half of the 1990s – early 2000s.; since 2002 – until today.

Key words: electoral space, the western region of Ukraine, subjects of the electoral process, the ideological positioning, deideological.

Рівень електоральної активності і характер виборчих переваг, які є невід’ємним елементом структуривання електорального простору, визначається переважно двома факторами: по-перше, ідеологічно ідентифікована частина виборців бере участь у виборах, щоб висловити солідарність з певними соціальними чи ідеологічними групами і голосує усталено, відповідно до своїх ідеологічних орієнтацій – при цьому часто може змінювати партію, за яку голосує, але в межах певної ідеологічної орієнтації; по-друге, неідеологізовані виборці беруть участь у виборах із міркувань їх важливості для змін у своєму житті і голосують відповідно до задоволеності змінами у своєму житті – за діючу владу, за якої жилося добре, за діючу владу як найменше із зол і за крайню опозицію, коли умови життя і задоволеність погіршуються. Таким чином, важливим елементом структуривання електорального простору в західній частині України є ідеологічне позиціонування основних суб’єктів виборчого процесу, серед яких виділимо політичні партії та громадян, наділених виборчими правами.

Українські науковці, досліджуючи електоральний простір, особливо увагу приділяють вивченню різноманітних аспектів функціонування електоральної культури. Суттєвий внесок в аналіз та узагальнення результатів виборів в Україні зробили О. Вишняк, О. Балакірева, І. Бекешкіна, М. Міщенко, О. Петров, В. Танчер, Н. Харченко, В. Хмелько, М. Чурилов. Останніми роками в Україні з’явилась низка досліджень електоральної культури на регіональному рівні: Західний регіон (В. Бусленко, І. Доцяк, Ю. Остапєць, М.Гуйтор, О.Колесников), Південно-Східний регіон (С. Білоусов, О. Зубченко), Східний регіон (С. Калашников, В. Якушик). Метою даної статті є аналіз ідеології як чинника еволюції електорального простору західного регіону України.

Ідеологія є логічно впорядкованою системою суджень, в якій відображено інтерес певної соціальної групи, її ставлення до існуючого соціального порядку.¹ Якщо група оцінює існуючий порядок як справедливий (адекватний її інтересам), ідеологія має захисний, апологетичний характер, в іншому випадку – засуджувальний і викривальний. В умовах процесу політичних трансформацій, коли в суспільстві немає стабільного соціального порядку, ідеологія виражає різне бачення існуючих соціальних груп майбутнього суспільного устрою. У деяких особливих випадках, коли певна група виражає інтереси всіх або переважної більшості інших соціальних груп, у суспільстві формується ціннісно-орієнтаційний консенсус, який знижує рівень гостроти ідеологічної боротьби. Зауважимо, що проблема “кінця ідеологій” у теоретичному плані була поставлена ще в 50-60-ті рр. ХХ ст. Д. Беллом та Р. Ароном, сьогодні “смерть ідеологій” багатьма науковцями постулюється, приймається як даність, а теорія деідеологізації стала надбанням масового знання. Проте не можна заперечувати існування теорії реідеологізації, які й не були аж настільки популярними, але існували та представлені поглядами О. Лемберга, Я. Баріона, Р. Нісбета.

Для електорального процесу проблема ідеологізації/деідеологізації є особливо важливою. Визнання можливості соціального конструювання та відображення цього процесу у виборчий період є немінучим та до певної міри заперечує універсалізм, на який претендує будь-яка ідеологія в її класичному розумінні. Творці партійних проєктів, які поділяють точку зору на необхідність ідеологічної складової в партійному конструюванні, мають виходити з того, що соціальне конструювання та ідеологія можуть бути сумісні тільки технологічно, інструментально, а отже – кон’юнктурно, що, зрештою, призводить до вихолощення суті ідеології.

У ситуації державності та стабільності політичної системи етнос не потребує ідеології. Його ціннісні орієнтації уречевлені в культурному символізмі, оскільки етнос насамперед є суб’єктом культури. Потреба у націоналістичній ідеології виникає в особливих випадках, зокрема (1) коли етнос перебуває у колоніальній залежності, (2) коли він сам є панівною групою щодо іншого етносу, (3) коли етнос бореться за свою незалежність. У першому випадку його ідеологія буде подібною до

ідеології пригніченого класу, вона бунтівна, агресивна і викривальна. У другому – ідеологія панівного етносу буде схожою на ідеологію панівного класу, тобто тяжітиме до політичної риторики. У третьому випадку вона виявиться ближчою до революційної соціальної утопії, оскільки прагнутиме виразити інтереси всіх знедолених груп населення, вимагаючи докорінного перетворення існуючого порядку. Інтегративний націоналізм, що виникає на цій основі, може стати “державною ідеологією, особливо на ранній стадії формування держави, компенсуючи дефіцит механізмів насильницької інтеграції або посилюючи їх дію”.² Але для цього необхідно, щоб етнос, який бореться за свій суверенітет, пройшов певний шлях визвольної боротьби, аби в ньому сформувалась згуртована, відповідальна і авторитетна еліта, якій би довіряла більша частина населення. При подальшому посиленні держави і перетворенні революційного етнічного авангарду у правлячу групу інтегративний націоналізм трансформується у політичну риторику.

В Україні процес ідеологічного позиціонування основних суб’єктів електорального процесу темпорально збігається з парламентськими електоральними циклами, межі яких позначені роками виборів до Верховної Ради України: 1994, 1998, 2002, 2006 та 2007 рр. Це зумовлено не тільки тим, що партії в Україні є основними суб’єктами електорального процесу, які активно позиціонуються/депозиціонуються ідеологічно, а й тим, що самі вибори є тим відрізком політичного процесу, коли можна внести принципові зміни в конструкцію не тільки партійної системи, а й ідеологічну модель партії. Отже, вибори є часом соціального конструювання, тому жодні з них не відбулися без апробації нових електоральних проектів.

В умовах стабільної політичної системи існують умови для діяльності різних за ідейною спрямованістю політичних сил, формальних або неформальних об’єднань суб’єктів політики, які відображають і захищають інтереси певних соціальних груп і верств населення, а також свої власні інтереси, угруповання, здатні впливати на державну владу, а в певних умовах і захопити її або встановити над нею контроль. Кожна з політичних сил – держава, політична партія або блок партій, суспільно-політична організація, рух – виникає як природна потреба здійснення захисту економічних, соціальних, політичних і духовно-культурних інтересів певного класу, соціальної групи, національно-етнічного угруповання, прошарку чи верстви населення. Соціальний клас, соціальна або етнічна група, суспільно-політичний рух, усвідомивши свої політичні інтереси і створивши свою організацію, стають самостійними політичними силами і, природно, прагнуть до поширення своєї соціальної бази, все більше відображаючи і захищаючи загальнолюдські інтереси та інтереси окремих соціально близьких до даної політичної сили своїм соціальним становищем.³ Таким чином, об’єднуючою засадою будь-якої політичної сили та її соціальної бази є політичний інтерес, який не існує поза межами певного класу або соціальної групи. Про те, що специфічні політичні інтереси формуються в Україні на регіональному рівні, стало зрозумілим вже під час проведення референдуму про незалежність України. Хоча рівень підтримки ідеї незалежності – ідеології відновлення української державності був високим для домінуючої кількості областей України, проте найвищий рівень підтримки ця ідея здобула саме серед населення семи західних областей України – Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької.

З позицій структурної динаміки ідеологічного позиціонування суб’єктів політичного процесу може бути виділено три періоди еволюції електорального простору західного регіону України. Перший період темпорально відповідає часу від президентських виборів 1991 р. й завершується виборами 1994 р. Він характеризується вираженим домінуванням розколу між консервативними лівими політичними силами й ліберально-реформістськими правими та оцінюється як “романтичний” період багатопартійності.⁴ Важливо підкреслити, що для даного періоду має значення не тільки ідеологічна позиція в системі *ліві – праві*, але й вектор руху ідеологічної позиції: праві пов’язуються масовою свідомістю з реформами, рухом від радянської епохи, тоді як ліві припускають консервацію певних рис соціалістичного ладу.

У даний період партійне конструювання часто набувало хаотичного характеру. Фактично кожен політик вважав за краще створити свою кишенькову партію і, використовуючи її як ресурс, лише потім домовлятися з близькими йому за поглядами політиками. Принциповою особливістю початкового етапу конструювання партійного простору західного регіону України є ідеологічне позиціонування будь-якої політичної сили, проте відмінності між партіями одного ідеологічного напрямку часто були невловимими. Причинами обов’язкового ідеологічного позиціонування, на нашу думку, були як міркування технологічного, проектного характеру, так і до певної міри орієнтація на настрої виборців, які в західних областях України чітко декларували орієнтації на розрив з минулим. Загалом, виборці того періоду були максимально політизовані, відповідно процес конструювання партій неминуче мав давати відповіді на ідеологічні питання. Партіям і рухам необхідно було

визначитися стосовно тих реформ, які докорінно змінили життя в країні, торкнулися всіх і кожного. У даному питанні відправним моментом позиціонування всіх політичних сил був комунізм. Зауважимо, що, як показала практика, таке позиціонування зберігало свою актуальність до парламентських виборів 1999 р., на яких перемога КПУ не призвела до реставрації комунізму.

Результати соціологічних опитувань засвідчують, що наприкінці 1993 р. жодна партія, жодне громадське об'єднання чи блок не були провідними або настільки популярними, що могли б спиратися на широкі верстви населення у західному регіоні України. Симпатії респондентів залежали не від партійної приналежності, а від авторитету особистості політика – до 45 % опитаних перш за все звертали увагу на конкретну особистість, а не на її партійну приналежність. 50 % опитаних взагалі не відомі усі політичні партії, які діють в їхньому регіоні, і лише 5,5 % погодилися з тим, що саме політичні партії визначають політично-економічний розвиток України, а тільки 5,4 % згодні довіряти проведенню реформ в Україні лідерам політичної опозиції.⁵ Соціологічні дослідження свідчать також, що 34 % опитаних вважають партії організаціями, далекими від реальних проблем народу, і тільки 17 % – такими, що відстоюють інтереси народу; 20 % навіть бачать у партіях організації, що виконують волю мафії, і тільки 17 % вважають, що це організації, діяльність яких веде до розвитку демократії і зміцнення політичної стабільності в Україні. 11 % впевнені, що діяльність партій дестабілізує становище в державі.

У ставленні до ідеологічних конструкцій політичних партій виявилися особливості західного регіону України. Зокрема, Соціалістична партія України найвищу підтримку у цей період має у Чернівецькій обл. (36,9 %), найменше – у Львівській обл. (9,8 %), хоча Народний рух України найбільшу підтримку має як у Львівській обл. (49,4 %), так і у Чернівецькій (41,8 %).⁶

У всіх областях західного регіону України з подачі націонал-демократів “українськість” почала виступати як мірило цивілізованості й патріотизму, значною мірою заповнюючи вакуум, що утворився внаслідок падіння впливу соціалістичних ідей. Однак ідентифікаційна стратегія, побудована на цьому ґрунті, зразу ж виявила комплекс ознак, що потенційно мали роз’єднувальний ефект для України. По-перше, у запропонованому варіанті нової “українізації” виразно проглядався асиміляційний підтекст, що не могло не справляти подразливого впливу на свідомість росіян і російськомовних громадян умовного “Сходу”. По-друге, внаслідок архаїчної налаштованості і не досить високого рівня професіоналізму вітчизняних еліт Україна стрімко втрачала темп розвитку і досягнутий ступінь якості життя більшості громадян, а бажаючих ідентифікувати себе із “країною невдах” було небагато. По-третє, далеко не всім подобалися етнічні пріоритети, які попри гучні запевнення щодо національної рівноправності закладалися у фундамент державної стратегії – із вилученням національних меншин зі складу української нації, селекцією на “корінні” і “некорінні” народи, прокламуванням у Конституції консолідаційних завдань винятково щодо української етнонації (ст. 11) тощо.⁷

Тому ані на Заході, ані на Сході України державу не сприймали як «свою». Вихованим на етнічних пріоритетах мешканцям Західної України вона уявлялася недостатньо українською, а у населення Сходу і Півдня вона асоціювалася з натисковою “українізацією”, втратою певних життєвих стандартів, падінням моралі. Зрештою, стара партійно-політична система з домінуючим характером ідейно-політичних відмінностей перестала бути адекватною суспільним настроям. Помітна прагматизація суспільної свідомості виявляється у домінуванні інструментальних цінностей і поступовій девальвації понять “лібералізм”, “соціал-демократизм”, “права людини” тощо. Це, однак, не означає, що соціум взагалі не відчуває потреби в ідеологічних та політичних ідентифікаціях. Ця потреба зберігається, але втрачає лінійно-дихотомічний характер і вже не вкладається у звичні бінарні опозиції. Залишкова “лівизна” виявляється у завищених претензіях до держави й пріоритеті цінностей “порядку” над цінностями “свободи”. Далеко не всіма прошарками суспільства вона належним чином усвідомлюється, оскільки має переважно світоглядний, а не політичний характер і вже не пов’язана з прихильністю до комуністичних ідеалів.⁸

Таким чином, ідеологічна ситуація в західному регіоні України у період 1991–1994 рр. характеризувалася процесом формування тенденцій ідеологічної ідентифікації партій і громадських об’єднань. Основними напрямками ідеологічної конкуренції у масовій свідомості на регіональному рівні були посткомуністична орієнтація (соціалістична), загальнодемократична, націонал-радикальна та національно-демократична. Комуністична ідеологія, що неподільно панувала тривалий час, не зникла, та й не могла зникнути раптом. На нашу думку, основними чинниками, які підтримували її на рівні свідомості населення Чернівецької та Закарпатської областей, було зубожіння населення, й відповідно, ностальгія за минулим. За даними соціологічного дослідження, тотальне зубожіння

населення призвело до того, що 20 % працездатного населення Чернівецької та Закарпатської областей самоідентифікували себе як представників маргіналізованих груп.⁹

Результатом жорсткої прив'язки партій до ідеології стала відсутність можливості маневру у зв'язку зі зміною ситуації. Зрештою, в наступні періоди зниження політичної активності громадян та наростання масової імплізії партій, які вибрали шлях ідеологічного позиціонування, вони виявилися технологічно слабкими, тому програвали вибори та політичну підтримку зберігали на локальному рівні, не маючи можливості вийти за межі західного регіону України. Фактично, на першому етапі трансформацій спостерігалася відсутність згенерованих у західному регіоні України конструктивних програм політичного розвитку українського суспільства в умовах державності, хоча однією з особливостей цього регіону є те, що практично завжди саме тут вироблялася нова українська ідеологія. Усі сформульовані раніше ідеології були спрямовані лише на здобуття незалежності, а як справедливо зауважує Т. Возняк “спроби втілити старі ідеології на новому ґрунті, чи то у формі правих національно орієнтованих ідеологій, чи то у формі абсолютно непопулярних тут лівих ідеологій, є абсолютно безперспективними”.¹⁰

Другий період еволюції електорального простору західного регіону України (друга половина 1990-х – початок 2000-х рр.) характеризується прагматизацією партійного будівництва, посиленням інтересу до партій з боку владної еліти та фінансово-промислових кіл. Особливістю даного періоду є початок відходу від “ліво-правої” шкали політичних орієнтацій, яка стає недостатньо репрезентативною. Якщо у західній системі цінностей з “лівизною” ототожнювалося прагнення до змін під гаслами соціальної справедливості, а консерватори однозначно належали до правих, то у часи “перебудови” в Україні до числа лівих “зачисляли саме тих, хто виступав за збереження існуючих соціальних і політичних відносин, тобто тих, кого можна було віднести до консерваторів”.¹¹ Українські ліві доволі довго утримувалися в “охоронному” фарватері, аж поки соціум не збагнув, що їхні можливості впливати на напрям політики мінімальні, а політичні амбіції дуже високі. На президентських виборах 1999 р. у другому турі майже 11 млн виборців (38 % тих, хто взяв участь у голосуванні) віддали голоси лідерів Компартії. Упродовж наступного п'ятиріччя вектор політичних симпатій істотно змінився, і комуністи набрали у першому турі президентських виборів 2004 р. менше 5 % голосів.

Ідеологічні преференції громадян західного регіону України за період 1994–2000 рр. виявились досить усталеними. Якщо розглядати частку прихильників лівих ідеологій (комуністичної, соціалістичної, анархо-синдикалістської), то таких орієнтацій і в 1994, і в 2000 р. дотримувались 21–23 % громадян, прихильники правих ідеологій становили упродовж усього періоду 16 %, а частка прихильників лівоцентристських і центристських поглядів зростає незначною мірою (з 9 до 11–12 %).¹² Єдиною помітною зміною в ідеологічних преференціях виявилось зростання прихильників лівих поглядів у 1998–1999 рр., що відбулось після парламентських виборів за мажоритарно-пропорційною системою у березні 1998 р., на яких відносно перемогу здобули Компартія та блок Соціалістичної і Селянської партій. Але в 2000 р. після парламентських і президентських виборів кількість прихильників лівих ідеологій зменшилась і повернулась до рівня середини 90-х років.

З кінця 90-х рр. ХХ ст. ідеологічне позиціонування політичних партій вступає у конкуренцію з їх провладним позиціонуванням. Невизначність політичної платформи тих партій, які на певному етапі виразно заявляли про готовність “іти у владу” особливо дратувала західноукраїнський соціум. Народно-демократична партія, що претендувала на статус високоморальної сили, заплуталась у власному “соціал-лібералізмі” і не втрималася на навколорядній орбіті. Така ж доля спіткала Соціал-демократичну партію України (об'єднану), яка мала кількох яскравих політиків і цілу обойму впливових фінансистів, але не зуміла утриматися навіть у колі парламентських партій. Після розколу швидко розгубив рештки колишнього впливу Народний рух України, переставши бути активним чинником української політики і зберігшись хіба що у ролі символу. У цей період відбувається активне використання партійних механізмів для легітимації та ідеологічної підтримки правлячого курсу шляхом створення і просування “власних” партійних проектів. При цьому партійна інженерія владних структур набуває іншого формату позиціонування в рамках партійно-політичного спектру і стає менш ідеологізованою. У процесі партійного будівництва за основу була взята центристська політична орієнтація. За своїм характером і принципами формування ці структури можна віднести до розряду “партій влади”, які створювалися “згори”, з опорою на адміністративні та кадрові ресурси виконавчої влади. Ідеологічна безбарвність центристських “партій влади” не завадила їм стати вельми успішними електоральними мобілізаційними майданчиками.

Третій період (з 2002 р. – до сьогодні) може бути визначений як період трансформації, оскільки основна лінія ідеологічного розмежування між провідними політичними силами за віссю “ліві –

праві” змінилася на “антипрезидентські – пропрезидентські”, формуючи таким чином біполярний простір. Саме у цей період починають фіксуватися парадоксальні з точки зору класичного підходу ситуації, коли партії спочатку формують свої ідейні установки і тільки потім починають шукати підтримку громадян. Причина таких явищ стає зрозумілою, якщо врахувати соціально-історичний контекст сучасної політичної практики в Україні, насамперед проблему вибору суспільством нової парадигми розвитку, пошук соціальної моделі, адекватної культурній та історичній специфіці нашої країни, її відповідність стандартам, виробленим світовим співтовариством. В умовах невизначеності вектора подальшого розвитку саме проблема вибору шляху політичного розвитку визначає форму, зміст, ціннісне навантаження електорального процесу, надаючи йому відповідного масштабу – партії апелюють не до окремих груп або класів, а до суспільства в цілому, відстоюючи власну модель майбутнього українського соціуму за допомогою ідейних положень загального і часто невизначеного характеру. Більше того, не утворилися ще самі ці класи як стійкі, структурно оформлені утворення з чітко окресленими майновими та політичними інтересами.¹³ У такій ситуації політичним партіям надзвичайно складно виробити об’єктивний підхід до електоральних стратегій. Тому розглянемо основні програмні принципи політичних партій, які є ціннісною основою структурування політичного простору західного регіону України – Блок “Наша Україна”, згодом НУНС, БЮТ – ідеологічні моделі яких підтримуються в усіх семи областях західного регіону України, Українського Народного блоку Костенка і Плюща, який подолав 3 % бар’єр у Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській областях; Партії регіонів, яка здобула підтримку у Волинській, Закарпатській, Львівській, Рівненській та Чернівецькій областях; громадянського блоку ПОРА–ПРП, підтриманого виборцями Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей і Соціалістичної партії України, яка здобула підтримку у Волинській, Закарпатській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях (до уваги бралися результати парламентських виборів 2006 та 2007 рр.).¹⁴

З позицій ідеологічного позиціонування у класичному розумінні нашу увагу мають привернути ідеї свободи, економічного процвітання (ефективності) і соціальної справедливості, що поєднуються в різних комбінаціях. Тим часом лише деякі з тих, кому адресовані ці слогани, усвідомлюють суперечність, що існує між даними принципами, бо вже існування людського співтовариства є саме по собі обмеженням як свободи кожного, так і принципу економічної ефективності. Шлях вирішення цієї суперечності може бути тільки в злагоді всього суспільства в цілому і кожного його члена окремо на таке обмеження. Безсумнівно, що подібне протиріччя виявляється у поєднанні принципів соціальної справедливості та економічної ефективності. І в цьому випадку позитивні результати може дати тільки компроміс, який цілком залежить від системи цінностей, що утворилася в процесі історичного розвитку країни. У політично стабільному суспільстві подібні компроміси досягаються в процесі політичного суперництва між партіями консервативного характеру, які ведуть боротьбу за принцип економічної ефективності, і соціал-демократично орієнтованими політичними об’єднаннями, які виступають за безумовне дотримання принципу соціальної справедливості. В умовах суспільства перехідного типу, в якому не існує громадянського типу політичної культури, подібні протиріччя призводять до вихолощування сенсу, закладеного в програмних установках, перетворюють ідеї в один з елементів демагогічної політичної практики.

¹ Недюха М. Ідеологія як критерій класифікації політичних партій / М. Недюха [Текст] // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2. – С. 47.

² Зварич І. Вплив регіоналізму на політизацію етнічності / І. Зварич [Текст] // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2008. – Спецвипуск: Політичні технології. – С. 123.

³ Скрипнюк О.В. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні / О.В. Скрипнюк [Текст]. – К.: Хрещатик, 1995. – С. 67–69.

⁴ Якименко Ю. Вибори та партії в Україні: аналіз ситуації / Ю. Якименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=906

⁵ Валуєвський О.Л. Україна на шляху до ідеологічної ідентифікації / О.Л. Валуєвський [Текст]. – К.: НІСД, 1994. – С. 15–16.

⁶ Потехін О. За ким піде молодь? / О. Потехін, О. Шаповалов [Текст] // Політика і час. – 1991. – № 6. – С. 68.

⁷ Сучасна українська політика. Аналітична доповідь Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України [Текст]. – К.: ІПіЕД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2009. – С. 168.

⁸ Дмитренко М. Особливості сучасної української політичної культури: проблеми визначення / М. Дмитренко [Текст] // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5. – С. 137.

⁹ Литвин В. Нові орієнтири нових партій / В. Литвин [Текст] // Політика і час. – 1991. – № 12. – С. 52.

¹⁰ Возняк Т. Ретроспективна політологія. Епоха Кучми. Геополітична роль західної України в українському і європейському контекстах / Т. Возняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/polit-kuchma/rol_zah_ukr.htm

¹¹ Сучасна українська політика. Аналітична доповідь Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України [Текст]. – К.: ІПіЕД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2009. – С. 165.

¹² Вишняк О.І. Динаміка ідеологічних ідентифікацій та електоральна поведінка / О.І. Вишняк [Текст] // Соціокультурні ідентичності та практики. – К.: ІС НАНУ, 2002. – С. 252.

¹³ Буркут І.Г. Виборчі технології: регіональний досвід / І.Г. Буркут, О.В. Колесников [Текст]. – Чернівці: Букрек, 2009. – С. 49.

¹⁴ Гуйтор М. Політологічний аналіз історико-культурних передумов формування електоральної специфіки Чернівецької та Закарпатської областей / М. Гуйтор [Текст] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 7–8. – Ужгород: Говерла, 2007. – С. 140.

УДК:323:342.726-055.1/.3(477:470)

© Добржанська Ірина (Чернівці)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА РОСІЇ

Аналіз формування інституційної складової національних механізмів забезпечення гендерної рівності в Україні та Росії дозволив стверджувати, що існуюча недосконала практика створення відповідних інститутів має формальний характер, оскільки не враховується когнітивна складова інституційної практики. І в Україні, і в Росії порядок і способи інституційного оформлення гендерної політики засвідчують про відсутність у державній гендерній політиці єдиного підходу до визначення її мети і завдань, а також до форм і засобів їх досягнення.

Ключові слова: гендерна політика Росії, гендерна політика України, інституційний механізм гендерної політики, органи виконавчої влади

Добржанская И.

Сравнительный анализ институционального обеспечения гендерной политики в Украине и России

Анализ формирования институциональной составляющей национальных механизмов обеспечения гендерного равенства в Украине и России позволил утверждать, что несовершенная практика создания соответствующих институтов имеет формальный характер, поскольку не учитывается когнитивная составляющая институциональной практики. И в Украине, и в России порядок и способы институционального оформления гендерной политики свидетельствуют об отсутствии в государственной гендерной политике единого подхода к определению ее целей и задач, а также к формам и средствам их достижения.

Ключевые слова: гендерная политика России, гендерная политика Украины, институциональный механизм гендерной политики, органы исполнительной власти

Dobrzhanska I.

Comparative analysis of institutional support gender policy in Ukraine and Russia

Analysis of the formation of the institutional component of the national mechanisms for gender equality in Ukraine and Russia allowed to claim that imperfect practice of creating appropriate institutions have a formal character, since it does not take into account the cognitive component of institutional practices. And in Ukraine and in Russia the procedure and how to institutionalize gender policies indicate a lack of gender politics in the state unified approach to defining its goals and objectives, as well as forms and means of achieving them.

Keywords: gender policy in Russia, Ukraine gender policy, gender policy, institutional framework, the executive authorities

Згідно з міжнародними стандартами та рекомендаціями інституційна складова Національного механізму забезпечення гендерної рівності повинна забезпечувати координацію і контроль дій органів виконавчої влади, співпрацювати з органами законодавчої та судової влади, очолюватися особою в ранзі члена уряду, фінансуватися і забезпечуватися професійно підготовленими кадрами. спиратися в своїх діях на пропозиції громадських організацій. До аналізу проблеми формування інституційної складової національних механізмів формування гендерної рівності звертається чимало науковців України та Росії, проте порівняльного аналізу інституційного забезпечення гендерної політики в Україні та Росії не було здійснення. Метою даної статті є здійснення порівняльного аналізу інституційного забезпечення гендерної політики на рівні виконавчої гілки влади в Україні та Росії.

Одним з найбільш важливих складових інституційного рівня Національного механізму формування гендерної рівності є урядові структури. На рівні виконавчої влади питаннями гендерної політики в Україні з 1993 р. до 2001 р. займався Сектор аналізу розвитку охорони здоров'я, з питань жінок, сім'ї та дитинства, який працював у складі Департаменту внутрішньої політики КМУ. Основними функціями Сектора аналізу було впровадження нових механізмів державної політики щодо поліпшення соціально-економічного становища жінок, сприяння забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, здійснення аналізу чинного законодавства на предмет його відповідності міжнародним гендерним стандартам. Однак цей сектор з часом був скасований, що негативно вплинуло на забезпечення державної політики з питань гендерної рівності.

Із прийняттям Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, Статтею 10 даного закону визначалися повноваження КМУ у сфері забезпечення рівних прав та